

Crisi ecològica, crisi econòmica, crisi cultural, pic del petroli, fluxos migratoris, terrorisme internacional... El planeta reclama un reajustament. Les veus del decreixement, encapçalades entre més pel professor d'economia Serge Latouche, i el pensament crític ecològic apel·len a un canvi de paradigma.

Menys, millor

Quadre. Convidat per l'Institut del Territori, el dia 24 de març, a les 19.30 hores, Serge Latouche pronunciarà la conferència "El decreixement, una alternativa a la crisi planetària", a l'Octubre Centre de Cultura Contemporània de València.

Fa setanta anys, el president dels Estats Units, Harry S. Truman, pronunciava un discurs que marcà un abans i un després en la història de la humanitat, en qualificar la majoria dels països de regions subdesenvolupades. Aquell 20 de gener del 1949 sorgia, de sobte, una única via possible de salvació per als pobles de la Terra, un camí únic, el desenvolupament, aquest llarguíssim i complex comboi amb vagons de primera classe i de segona. "Més producció ha de ser la clau de la prosperitat i de la pau", assegurava el mandatari nord-americà. I en aquest camí, "els Estats Units es destaquen pel seu desenvolupament de tècniques industrials i científiques". I encara anava més lluny: proposava un programa d'ajudes per tal d'evitar "el patiment dels pobles", mitjançant l'activitat industrial i un ascens del nivell de vida.

Aquest paternalisme pretesament pietós, que ocultava interessos econòmics, va significar l'esquer d'una colonització i d'una intoxicació planetàries mai vistes.

La utilització d'una terminologia tan perversa com eficaç seduïa, i continuava fent-ho: conceptes com desenvolupament, progrés, benestar o creixement

han esdevingut estris d'hipnosi del model econòmic imperant i del *modus vivendi* que porta associat. Ara bé, l'esclat recent de la bombolla financera, que ha produït diner fàcil i artificial, ha de servir per a fer repensar la viabilitat d'aquest sistema, per molt que els gestors de la cosa pública s'esforcen a reactivar i sanear l'economia, a mantenir amb respiració artificial el miratge econòmic. Fa uns quants mesos, el president Rodríguez Zapatero encoratjava els espanyols a consumir per a eixir de la crisi. Si el consum ha de salvar la humanitat, tot indica que alguna cosa grinyola. Quants espais del planeta no han estat encara afectats per aquest virus global en nom d'un progrés que no s'entén sense consum? Quants racons de la Terra mantenen intacta la seua riquesa ecològica enfront dels saqueigs i dels delictes ambientals en nom de la producció de béns i riquesa? Quants milions de persones han caigut en l'esclavatge industrial al servei de les transnacionals que serveixen el Nord global? Recordem que el 20% de la població mundial (els habitants dels anomenats països desenvolupats) consumeix el 80% dels recursos disponibles.

Potser per això mateix la societat occidental viu amb desinterès els problemes del planeta, perquè una fe cega en la ciència i la tecnologia, suposadament capaces de trobar remei a tot, desperta falsa esperança i, de retruc, addicció. Sense anar gaire

lluny, el PIB, un indicador del nivell de vida, assimila enganyosament benestar econòmic amb creació de riquesa a felicitat. En aquest escenari, tot ha pres una dimensió quantificable i la societat s'ha tornat, en paraules de l'escriptor i filòsof Jordi Pigem, "hiperactiva", consagrada a "produir i consumir" (vegeu l'article "La hora del decrecimiento" al suplement *Cultura/s*, núm. 250, de *La Vanguardia*, 4 d'abril del 2007). Però la cara oculta macula l'èxit aparent d'aquesta gran maquinària: l'Organització Mundial de la Salut calcula que anualment hi ha un milió de suïcidis, contra 250.000 morts per guerres. I als països membres de l'OCDE l'increment anual de suïcidis les darreres tres dècades ha estat del 10%. Felicitat i benestar sembla que no acaben d'engranar.

La fi d'Eldorado. El planeta ha deixat d'ésser Eldorado, la gallina dels ous d'or inescotable. Entre més, la fi del petroli barat ho fa palès. El model econòmic de producció intensiva, industrial i deshumanitzada, que va despuntar al segle XVIII, ha de cercar relleu: no es pot plantejar un creixement il·limitat en un planeta finit. Un planeta que té, també, una capacitat limitada per a absorbir els residus i regenerar-se dels danys causats per les agressions de l'ésser humà.

Ho van advertir ja a final dels anys 60 alguns pensadors, com Iván Illich, Cornelius Castoriadis o Nicholas Georgescu-Roegen. També el Club de Roma, un grup de personalitats entre les quals hi ha economistes, polítics, científics i algunes organitzacions, a l'informe *Els límits del creixement* (1972). Aquell mateix 1972, un any abans de la primera crisi del petroli, la conferència de les Nacions Unides a Estocolm introduí la dimensió ambiental a l'agenda política internacional.

Així i tot, aquest sistema econòmic perviu perquè, com afirma Serge Latouche, professor emèrit d'economia de la Universitat París-Sud, "la ideologia del progrés ha fet arrelar en la mitologia econòmica el concepte de creixement infinit". Però tots sabem que conceptualment no és possible, a desgrat dels esforços propagandístics de la maquinària econòmica: la Terra i

els seus recursos són limitats. Malgrat això, la petjada ecològica continua *in crescendo*: l'any 1960 l'empremta d'alguns països europeus corresponia a un planeta i avui a tres. O, traduint-ho a superfície terrestre, un habitant dels Estats Units d'Amèrica consumeix 9,6 hectàrees i un europeu 4,5, contra les 1,4 hectàrees bioproductives per habitant de mitjana mundial que recomana la World Wide Fund per a una bona salut planetària. Per una altra banda, el 2005 un espanyol necessitava 6,4 hectàrees, i és especialment significatiu l'increment del 19% entre el 1995 i el 2005, etapa corresponent, entre més, al *boom* immobiliari i a un model de vida basat en el balafament de recursos. Vivim a crèdit, per si no n'èrem conscients.

A més, aquest model de creixement sostingut ha anat perfeccionant les eines: en nom de l'eficàcia, s'ha afavorit la productivitat en detriment de la diversitat; la mecanització i els avenços tecnològics que havien d'alliberar l'home de la càrrega de treball, l'han esclavitzat encara més amb l'objectiu d'obtenir més beneficis; la indústria agroalimentària posa fi a l'agricultura camperola, familiar i de proximitat a favor del monocultiu intensiu, cosa que implica la pèrdua d'espècies vegetals i la generació de noves varietats genèticament modificades; les vaques pateixen encefalopatia espongiforme bovina; l'aviram de corral, la grip aviària; i tantes altres pandèmies que campen arreu han esdevingut un veritable perill per a la salut dels humans.

Però el creixement econòmic ha estat possible fins ara perquè no s'han pres en consideració els costos ambientals i socials (des d'emissions de CO₂ fins a les morts en accidents de trànsit, passant pels acomiadaments), massa *barats* per a considerar-los en els balanços anuals i en les estadístiques oficials. "Si aquests factors es tingueren en compte, l'economia moderna hauria deixat de créixer aproximadament als inicis de la utilització massiva del petroli, és a dir, a mitjan segle XIX", assegura Willem Hoogendijk, membre d'Attac i Ecoropa. Així mateix, hom pot llegir a l'informe de l'ONU *Millennium Ecosystem Assessment* (2005) que "un gran nombre de

FUNDACIÓ JOSEP RENAU

Conceptes com desenvolupament, progrés o benestar han hipnotitzat la societat occidental. A la imatge, *Societat de consum* (1972), fotomuntatge de Josep Renau.

països que han presentat un creixement positiu apareixerien amb una riquesa a la baixa, si s'inclogués en els comptes la degradació dels recursos naturals”.

La paraula no designa la cosa. La clau de la gran impostura és la paraula que no designa la cosa: *desenvolupament*, allò que Jean Aubin, irònicament, entén com “l'accés d'una minoria a un vehicle o a una casa climatitzada”.

Ja ho va defensar temps enrere el lingüista Üwe Porsken, deixeble d'Iván Illich, quan deia que el terme *desenvolupament* és una paraula “plàstica”, que passa de tenir un sentit concret a l'origen a ser malversada pel llenguatge dels tecnòcrates. De les solucions lèxiques, *desenvolupament sostenible* és, probablement, la més perversa. Ho vaticinà Georgescu-Roegen, pare de la bioeconomia: “El desenvolupament sostenible no pot, en cap cas, separar-se del creixement econòmic.” Una operació de cirurgia plàstica més que no un canvi de paràmetres. Algú pot pensar sincerament que es pot continuar creixent indefinidament i alhora de manera respectuosa, que la càrrega que pot suportar el planeta, per prudent que hom siga, no arribarà mai al límit? Cal, doncs, atacar-ne la causa més que no administrar-hi un simple analgèsic.

El decreixement, una possible solució. Des de la veu de Georgescu-Roegen fins a Serge Latouche, actual *guru* del decreixement, nombrosos pensadors reclamen la superació del neoliberalisme. No es pot mantenir aquest sistema que es revela ineficient, que malversa els fons del planeta i que no té en compte els impactes generats a curt i a llarg termini.

Cal plantejar una etapa de post-desenvolupament, en què la solució a aquesta crisi global (entre més, econòmica) “no ha de ser únicament econòmica”, afirma Pigem. “En el fons, assistim a una crisi de percepció.”

Cal, doncs, un canvi de paradigma, que hauria de caracteritzar-se per un retorn a una sobrietat i una serenitat on no tot ha de ser quantificable ni tenir un valor monetari. Malgrat que el terme *decreixement* espanta per les resonàncies regressives que conté, la recepta essencial és fer més (enriquir la vida, bàsicament) consumint menys. Els estats i la maquinària econòmica mundial no volen ni sentir parlar d'abandonar allò que Jean-Paul Besset anomena “l'autopista del progrés”, la gran velocitat de la humanitat, enfront d'una baixa velocitat més respectuosa i equitativa.

Cal, d'entrada, reduir el consum, trobar de nou els límits diluïts en aquest fals paradís de l'abundància i recuperar els nivells de mig segle

enrere, buscant pel camí simplificar l'estil de vida. Aquest procés de *desconsumició*, que en anglès es va batejar ja a mitjan anys 80 amb el nom de *downshifting*, va aplegant com més va més adeptes. Consumir menys, produir menys i cercar un estil de vida més tranquil i saludable, sense tanta càrrega de treball i basat en les relacions humanes és una opció que pren força a la franja d'edat de 35 anys a 39, la més afectada per l'estrès. Només a Europa, 12 milions de persones sembla que han optat per un alentiment del ritme de vida.

I en aquesta línia el moviment *slow* ja ha fet molt de camí: al *fast-food* es respon amb l'*slow-food*, una alimentació sana, de qualitat, a base de productes locals; al ritme trepidant que imposa la ciutat convencional, amb les *slow cities*, ciutats tranquil·les, on bicicletes, vianants i transport públic prenen novament el paper principal.

Més recentment, algunes altres experiències positives arrelen amb força, com ara el *Transition Movement*, encapçalat per Rob Hopkins i la xarxa de Pobles en Transició, que busca una autosuficiència de les comunitats locals per afrontar la crisi del petroli i problemes ambientals d'abast planetari, com ara el canvi climàtic.

No es tracta, per tant, d'un retrocés, sinó d'una racionalització. Sobretot, d'un canvi de mentalitat i de l'esta-

JORDI PLAY

EL TEMPS

Nombrosos pensadors proposen de superar el neoliberalisme mitjançant la solució del decreixement, que implica consumir menys, produir menys i

JORDI PLAY

El decreixement no proposa un retrocés, sinó una racionalització, amb ciutats on bicicletes, vianants i transport públic siguin els actors principals.

bliment de nous paràmetres culturals. Com a individus, oposar-se al creixement ha de passar, d'entrada,

per un seguit d'accions voluntàries, possiblement imperceptibles, però èticament coherents. De fet, aquesta

simplificació existencial beu de les fonts clàssiques d'Epicuri o Lucreci, però també d'alguns altres de més re-

JORDI PLAY

cercar una vida més tranquil·la i saludable, basada en les relacions humanes.

EL TEMPS

La fi del petroli barat comença de fer veure que la producció d'aquest combustible no és la gallina dels ous d'or.

cents, com ara Henry-David Thoreau i Gandhi mateix.

A la responsabilitat envers les futures generacions i al destí del planeta que apel·la al sostenibilisme, cal insistir, a més, en la reestructuració mundial dels sistemes de producció i en una rehumanització de l'existència. La relocització ha de ser l'antídot a la deslocalització, perquè els intercanvis de proximitat són la clau per a estalviar costos de transport, emissions a l'atmosfera i dependència energètica dels combustibles fòssils. Una alternativa que ha de permetre, de passada, de dinamitzar el món rural i recuperar pràctiques abandonades, com és ara el conreu de varietats locals o l'ús de la tracció animal. "Actualment", assegurava Paul Nicholson,

pagès i coordinador general de Via Campesina Europa, "cada minut es perd una família camperola a la Unió Europea." I afirmava amb rotunditat que "la defensa d'una agricultura familiar i d'una alimentació socialment adequada no són compatibles amb una agricultura agroindustrial".

Relocalitzar significa recuperar una certa lògica i no permetre que la gamma danesa viatge fins al Marroc, on és pelada, i retorne a Dinamarca per entrar en els circuits de comercialització; o els llagostins escocesos siguin deportats a Tailàndia, on són pelats a mà, abans de retornar al país d'origen.

Hi ha qui encara va més lluny. Maurizio Pallante proposa la desmercantilització de certs productes mitjançant l'autoproducció, un procés que su-

primiria embolcalls, reduiria residus, eliminaria conservants i serviria per a deduir els costos ambientals originats pel transport.

Fet i fet, el programa de sobrietat que proposa el decreixement té alguna cosa d'utòpic, però l'escenari reclama una sensibilització i una acció urgents: el planeta actual i, encara més, el de les generacions futures s'encamina cap a una crisi ecològica i cultural sense precedents, amb pèrdua de biodiversitat, desforestació en massa, sobreexplotació d'espècies, guerres pel petroli (que aviat esdevindran guerres per l'aigua), contaminació i un llarg etcètera, fruit del somni econòmic i de la seua mitologia. L'home es juga a una sola carta el paradís del qual tan sols és un colonitzador per dret de conquesta. Afectat per una ludopatia aguda, ho ha apostat tot al cavall perdedor, fins i tot la seua parcel·la amb piscina. *Rien ne va plus...*

Eliseu T. Climent
Institut del Territori
www.idtweb.org

"La societat industrial no pot aspirar sinó a sobreviure per haver adaptat l'entorn al seu mode de vida" (Edward Goldsmith)